

Seisovasta vedestä odota myrkyä...

Matti Kamppinen

Eva-Marita Rinne-Koistinen: *Perceptions of health – water and sanitation problems in rural and urban communities in Nigeria.* Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 240. University of Jyväskylä 2004.

Tulevaisuuden systemaattinen luotaaminen edellyttää, että käytössä on tarpeeksi tarkka ja kokonaisvaltainen kuva luodattavasta todellisuudesta. Erityisen tärkeäksi kuvan kokonaisvaltaisuus tulee silloin, kun yritetään vaikuttaa systeemien tulevaisuuspolkuihin, siihen mihin suuntaan asiat etenevät. Näinhän tilanne on kehityshankkeissa.

Sosiaaliset systeemit ovat hankalasti luodattavia, niissä kun on monia eri tekijöitä joita pitäisi ottaa huomioon. Biologiset ja geologiset reunaehdot rajaavat potentiaalisten tulevaisuuspolkujen kirjoja, tästä sosiaalitieteilijätkin ovat ilahduttavan yksituumaisia. Jos asuinalueella ei ole järviä, niin siellä ei niitä ole, tai jos ilmasto ei sovellu kalankasvatukseen, niin se ei sovi, oli poliittinen orientaatio mikä tahansa. Teknologisilla innovaatioilla näitä reunaehdota voidaan pyrkiä venyttämään, ja esimerkiksi tehdä järviä sinne missä niitä tarvitaan, tai jalostaa kalakantoja haluttuun suuntaan.

Terveydelliset ja taloudelliset reunaehdot otetaan niin ikään pääsääntöisesti huomioon. Hankkeissa pyritään välttämään terveydellisiä tai taloudellisia katastrofeja, ja edetä sellaisia tulevaisuuspolkua pitkin, jotka vievät astetta optimaalisempaan suuntaan, eli kohti parempaa terveyttä ja parempaa, kestävämpää taloutta.

Reunaehtojen jäljittämisessä ja optimaalisten tulevaisuuksien yksilöimisessä tarvittavat indikaattorit ovat haluttua tavaraa – eli miten tiedämme että hanke on pitkällä aikavälillä luonnon kestokyvyn rajoissa tai että hanke tuottaa aivan oikeasti parempaa terveyttä, tai

vielä haastavampaa, että hanke on kulttuurisesti kestävä, sellainen että se säilöo ja vahvistaa kehitettävän kohteen kulttuurista erityislaatua, esimerkiksi selkeää työnjakoa miesten ja naisten välillä, tai suullisen perinteen erityisarvoa suhteessa kirjoitettuun kulttuuriin.

Paikallinen näkökulma eli laajasti ottaen se mitä paikalliset toimijat ajattelevat asioista on keskeinen tekijä jonka perusteella tutkittava tai kehitettävä systeemi liikkuu tulevaisuuspolkua pitkin. Sosiaalisia systeemejä konstituoivat ihmiset vaikuttavat siihen mitä systeemeille tapahtuu. Ihmisten uskomukset, arvostukset ja teot siirtävät systeemejä tilasta toiseen.

Kehityshankkeille tyypillisessä riskiajattelussa on vastaavasti ryhdytty puhumaan paikallisista riskikäsitteistä, toimijan, asiakkaan tai potilaan näkökulmasta, yhteisöperusteisesta manageroinnista ja emic-näkökulman tutkimuksesta. Tutkimus- ja kehitysongelmien identifiointi samoin kuin systeemien luotaaminen kohti haluttua tulevaisuutta edellyttää, että riskien paikallinen tulkinta saadaan esiin ja artikuloiduksi. Onhan paikallinen näkökulma, sikäli kuin sillä viitataan toimijoiden uskomuksiin, arvostuksiin ja tekoihin, olennainen osa tutkittavaa ja kehitettävää systeemiä.

Paikallisen näkökulman artikulointi on tullut tärkeäksi myös siksi, että osallistamisesta on tullut perustutkimuksen ja kehitystyön normi. Ihmistutkimuksen ja kehitystyön pitää olla monen toimijan luoma sinfonia, neuvotteluprosessi, jossa ongelmat ja ratkaisut muotoutuvat usean toimijan kontribuution perusteella. Tutkimus- ja kehityskohdetta osallistetaan ongelmien muotoiluun ja ratkaisuyrityksiin, tavoitteena perinteisessä insinöörihengessä saada ongelmat paremmin haltuun ja löytää niille paremmat ratkaisut.

Paikallinen näkökulma länsimaiseen terveydenhoitoon

Tässä yhteydessä Eva-Marita Rinne-Koistisen väitöskirja *Perceptions of Health* on äärimmäisen relevantti artikuloitujen paikallista näkökulmaa muutamassa nigerialaisessa yhteisössä, joissa erilaisia kehityshankkeita on runsaasti. Paikallisten riskikäsitteiden perusteella varsinaiset kehittäjät tietävät ainakin sen, millainen on se strateginen toimintaympäristö, jossa asioita yritetään muuttaa, ja mitä todennäköisiä vaikutuksia kehitystoimenpiteillä on.

Paikallisen näkökulman tutkimus ei ole tuonut pelkkää autuutta, vaan se on myös monimutkaistanut tilannetta. Miten itse asiassa paikallinen näkökulma pitäisi ottaa huomioon? Ei kai tavallisten ihmisten väärinkäsityksistä ja epäluuloista pitäisi tehdä yleisiä normeja? Entä millainen osallistaminen on hyväksi? Kai terveydenhoidon tai vesihygienian puolella asiantuntijan – siis meidän asiantuntemuksemme – pitäisi olla se viimeinen sana? Osallistaminen on sekin tuonut mukanaan ongelmia. Keiden tulisi osallistua prosesseihin ja miten? Kehitettävät kohteet ovat harvemmin niin harmonisia heimoja, että kaikkien osallistuminen on taattua, ja toisinaan ensi näkemältä auvoisissa heimoissa on itsessään monia kulttuurisia presuppositioita – koskien esimerkiksi naisten osallistumista päätöksentekoon – joita me emme ole valmiita hyväksymään. Esimerkiksi Suomen kehitysyhteistyön keskeisenä normina on naisten aseman parantaminen, vaikka se ei olisikaan kulttuurisesti kestävä kehitystä itse kehityksen kohteena olevan heimon tai yhteisön näkökulmasta katsottuna.

Paikallinen näkökulma on erityisen relevantti elämäntilanteilla, joissa on vahva konstruktiivinen komponentti, kuten terveyden, sairauden ja hyvinvoinnin alueella. Sairauksien osalta on toki olemassa vastaanantamattomat diagnoosit ja prognoosit, joissa meidän kulttuurimme ja lääketieteemme on yliveräinen, mutta kokonaisuuteen kuuluu myös koettu terveys, ja etnomedisiiniset taksonomiat joiden perusteella paikallinen terveyden etsijä tunnistaa oireita ja valitsee terapioita.

Eva-Marita Rinne-Koistisen väitöskirja liikkuu näillä alueilla. Se pyrkii artikuloimaan paikallista näkökulmaa riskien, terveyden ja sairauden maailmaan, erityisesti silmälläpitäen seikkoja jotka ankkuroituvat veden käyttöön. Perusuunteeltaan työ on etnografinen, ja se kontribuoi sosiaalitieteelliseen vaikutusten ar-

viointiin, ennakointiin ja kehityshankkeiden perustan luomiseen.

Etnografiasta on moneksi

Väitöskirja koostuu viidestä artikkelista ja laajasta johdannosta. Artikkeleista yksi on julkaistu referoidussa pohjoismaisessa sarjassa, yksi kansainvälisessä toimitetussa kirjassa, kaksi tutkimusprojektin omissa raporteissa, ja yhtä on tarjottu kehitystutkimuksen kansainväliseen julkaisusarjaan. Tekijän tavoitteena on ollut saada tutkimustuloksensa julki ja kansainväliseen tiedeyhteisön tietoisuuteen, mikä sellaisenaan lisää väitöskirjan arvoa.

Nykyään huolestuttavan moni humanisti ja sosiaalitieteilijä kirjoittaa väitöskirjansa ja siihen liittyvät erillisjulkaisut kokonaan suomeksi, ja töistä, joilla ei ole minkäänlaista kansainvälistä vaikutusta, saa astronomisen korkeita arvolauseita. Tiedehän on aidosti kansainvälistä toimintaa, kuten aina silloin tällöin on syytä muistuttaa.

Tutkimuksen aineisto on kerätty etnografisin menetelmin kohdeyhteisöistä, ja avaininformanttien käyttö samoin kuin paneelikeskustelujen hyödyntäminen on mahdollistanut semanttisesti tiuhan aineiston keräämisen suhteellisen lyhyessä ajassa. Aineiston suhteuttaminen laajempaan projektikehykseen on niin ikään vahvistanut aineiston ja tulkinnan validiteettia.

Tutkimuksen perusvirityksenä oleva etnografinen ongelmanasettelu on hyvin suunniteltu ja etnografiseen peruskysymykseen ”Miltä todellisuus näyttää näiden ihmisten näkökulmasta?” vastataan perusteellisesti.

Yksi mielenkiintoinen löydös koskee veden havaittuja riskejä. Tutkimuskohteina olevat kyläläiset tietävät saman minkä Nietzsche aikoinaan: seisovasta vedestä odota myrkyä. Virtaava vesi on perinteisen yoruba-kansanuskon mukaan jumalten lahja, ja sellaisenaan hyvä asia. Yorubojen jumalat tahtoivat alun alkaen ihmisille hyvää, mikä sellaisenaan on mielenkiintoista. Monien kulttuuritraditioiden jumalathan eivät ole piitänneet ihmisestä tuon taivaallista, vaan puuttuneet peliin vasta kun ihmiset töpeksivät.

Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä käytetty Maru Douglasin kulttuurinen riskiteoria on joiltakin osin ohuesti muotoiltu. Douglasin riskiteoria on työssä toki ymmärretty ja käytetty, mutta erilaisten riskikäsitteiden selittämisessä olisi ollut perusteltua käyttää erilaisia

selityksperusteita, ja verrata tutkittuja tapauksia muihin douglasilaista mallia käyttäneisiin tutkimuksiin. Tutkimuksen fundamentaalisenä presuppositiona toimiva riskisykli jää tekstissä ohuen käsittelyn varaan. Riskisyklin teoreettis-metodologinen status olisi ollut syytä artikuloida selvemmin.

Tutkimustulosten teoretisoinnissa olisi voinut jatkaa syvemmälle. Esimerkiksi tautiselitysten kulttuurista logiikkaa, veden etnomekaniikkaa ja ylipäänsä tutkitun todellisuuden kausaalisia piirteitä olisi voinut kuvata systemaattisemmin ja niiden perusteella olisi ollut mahdollisuus myös rakentaa tutkittua todellisuutta kuvaavia malleja. Tähän liittyen työssä

olisi voinut hyödyntää paremmin esimerkiksi systemaattisen etnografian menetelmiä.

Rinne-Koistisen väitöskirja tuo arvokkaan lisän etnografiseen kehitystutkimukseen, ja osoittaa mihin kaikkeen etnografiasta onkaan. Onnistuneen ongelmanasettelun ja aiheen käsittelyn lisäksi tutkimus tuo esille relevantteja yksityiskohtia tutkituista nigerialaisista yhteisöistä. Kehitysyhteistyön korostaessa entistä enemmän paikallisen osallistumisen roolia, etnografisilla taidoilla on kasvava kysyntä.

Kirjoittaja on Turun yliopiston uskontotieteen lehtori ja toimi vastaväittäjänä Eva-Marita Rinne-Koistisen puolustaessa väitöskirjaansa.